

VERGİ REKABETİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMASI

TAX COMPETITION AND ITS REFLECTIONS TO TURKEY

Doç.Dr.Ramazan ARMAĞAN*
Öğr.Gör.Murat İÇMEN*

ÖZET

Vergi rekabeti, sermaye başta olmak üzere üretim faktörlerinin küreselleşme süreciyle ülkeler arasında hareketliliğinin artması sonucu ortaya çıkmış bir olgudur. Vergi rekabeti ve Türkiye'ye yansımaları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda önce vergi rekabetinin teorik çerçevesi, etkileri ve vergi rekabetinde kullanılan araçlar ortaya konulmuştur. Bunu takiben çalışma, Türkiye'nin vergi rekabetine başvurup başvurmadığı, OECD'nin vergi rekabeti kriterleri ve vergi sisteminde meydana getirdiği değişiklikler ışığında irdelenerek tamamlanmıştır.

ABSTRACT

Tax competition is a fact which has emerged as a result of increased mobility of production factors especially in capital between countries in globalization process. Tax competition and its reflections to Turkey constitute the subject of this study. In this context, first of all theoretical framework of tax competition, its effects and instruments used in tax competition have been put forward. Following that, this study is completed by examining if Turkey has applied for the tax competition by the view of OECD's tax competition criteria and changes caused by tax system, or not.

*Vergi Rekabeti, Teşvik Politikası, Doğrudan Yabancı Yatırım
Tax Competition, Incentive Policy, Foreign Direct Investment*

GİRİŞ

1980'lerden itibaren etkisini göstermeye başlayan küreselleşme olgusuyla birlikte özellikle ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu arttırıcı politikaların uygulanması sonucu, üretim faktörlerinin hareketliliği artmış ve ekonomik sınırlar ortadan kalkmıştır. Oluşan bu yeni ortamda ülkeler hareket özgürlüğüne sahip uluslararası sermayeyi kendi piyasalarına çekebilmek için

* Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı, ramazanarmagan@sdu.edu.tr.

* Akdeniz Üniversitesi, Korkuteli Meslek Yüksekokulu, Maliye Bölümü, muraticimen@akdeniz.edu.tr

rekabete girişmişlerdir. Bu açıdan küreselleşme, devletlerin karşısına hem “olumlu” hem de “olumsuz” gelişme olarak nitelendirilebilecek fırsat ve tehditler çıkarmıştır. Öyle ki; ülkelerce uygulanan çeşitli vergi kolaylıklarının uluslararası sermayeyi sınırları içine çekebilmesi olumlu bir gelişme iken elindeki vergilendirebilecekleri kaynakların daha fazla avantaj sunan başka ülkelere gitmesine olumsuz gelişme denilmektedir.

Vergi kaynaklarından özellikle üretim faktörlerinin artan hareketliliği, ülkeler arasındaki vergi rekabetini arttırmıştır. Artan vergi rekabeti ülkeler üzerinde ilk etkisini uygulanan vergi politikalarında göstermektedir. Hareketli sermayeyi ülke sınırları içine çekmek isteyen ülkelerin ilk başvurdukları vergi politikası; vergi oranı indirimleri ve vergisel teşviklerin verilmesi yönündedir.

Vergi rekabeti için kullanılan araçlar tüm ülkelerde birbirine benzerlikler gösterirken, vergi rekabetinin etkileri tüm ülkeler için aynı olmamaktadır. Bu etkiler; bazı ülkelerde vergi gelirinin azalması, vergi adaletinin bozulması, vergi yükünün hareketsiz üretim faktörleri üzerine kayması vb. olumsuz yönde gerçekleşirken bazı ülkelerde de vergi gelirleri ve doğrudan yabancı sermayede artış veya istihdam düzeyinde yükseliş şeklinde görülebilmektedir.

1.1. Vergi Rekabeti Kavramı

“Vergi rekabeti”, bir ülkenin ulusal ekonomisini ve refahını arttırmak ve/veya yabancı sermaye çekebilmek için vergi sisteminde yaptığı bir takım düzenlemeler ile ulusal veya uluslararası alanda vergi yükünü düşürme çabasıdır (Pinto, 2003, s. 1). Vergi rekabetinin temelleri; vergilendirme yetkisine sahip olan çeşitli idari birimlerin (yerel yönetimler, eyaletler, devletler) vergi politikalarının diğer idari birimler üzerinde meydana getirdiği etkilere dayanmaktadır (Aktan- Vural, 2004, s.1). Bu sayede idari birimler; mevcut kıt kaynaklardan daha fazla yararlanabilmek amacıyla ulusal- uluslararası ekonomik bütünleşmelere veya uluslararası sermaye hareketliliğine bağlı olarak bir kısım kişi ve kuruluşları kendi piyasalarına çekmeye yönelik düşük efektif vergi oranları ve diğer vergisel teşvikler uygulayarak rakiplerin vergi matrahlarını aşındırabilmektedirler (Engin, 2002, s.18).

Vergi rekabeti; federal devletler ve ekonomik entegrasyonlar, merkezileşme ve yerelleşme olgularıyla birlikte incelendiğinde “yatay ve dikey vergi rekabeti”, uygulama şekline ve ekonomik sonuçlarına göre “yararlı ve zarar verici vergi rekabeti” olarak sınıflandırmak mümkündür.

Yatay vergi rekabeti; aynı düzeyde olan iki veya daha fazla yerel idarenin veya bağımsız ülkenin hareketli vergi kaynağı üzerinden vergi almaları ve bunlardan birinin aldığı verginin, diğerinin vergi gelirlerini etkilemesidir.

Dikey vergi rekabeti; farklı yönetim kademelerinden yerel ve merkezi yönetim birimlerinin kendi aralarındaki vergi rekabetidir. Yatay vergi rekabetinin aksine sermayenin ve diğer üretim faktörlerinin

bölgelerarası hareketliliğine dayanmayan bu süreçte aynı vergi kaynağını hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimin birbirinden bağımsız şekilde belirleyecekleri vergi oranıyla vergi kapsamına alma gayretine dayanmaktadır.

Yararlı vergi rekabeti; daha çok kamu tercihi teorisi alanında kullanılan bu kavram ile toplumun refah düzeyini, vergi rekabetinin olmadığı duruma göre yükseltmek amaçlı vergi rejiminde yapılan düzenlemeler kastedilmektedir (Ferhatoğlu, 2012) .

Zararlı vergi rekabeti; bazı devletlerin yabancı sermayeyi çekebilme için vergilendirme yetkisini kötüye kullanmak suretiyle sermaye ve finansal yatırımların yönünü değiştirmesi, uluslararası düzeyde ülkelerin vergi matrahlarını erozyona uğratması amaçlı olarak gayrimeşru rekabet araçlarıyla diğer ülkelerin menfaatlerini zarara uğratmaya çalışmasıdır (Arıkan- Akdeniz, 2005, s.291-292).

Vergi rekabetine ilişkin literatüre giren çalışmalarda genellikle vergi rekabetinde yöntem ve uygulama biçimleri, vergi rekabetinin siyasi-sosyal-ekonomik etkileri ağırlıklı olarak ele alınmaktadır. Özellikle tartışmaların odağında da yabancı yatırımların ülkeye çekilebilmesi için kullanılan vergi oranı indirimlerine yer verilmektedir (Zodrow, 2003, s. 654). Vergi rekabeti literatürüne katkı yapan yazarların bir kısmı (Oates 1972; Zodrow ve Mieszkowski 1986; Wildasin 1989); *yabancı yatırımları ülkeye çekmek için kullanılan vergi oranı indirimlerinin kamu gelirlerinde azalmaya neden olup etkin olmayan kamu harcama seviyesinin oluşabileceğini* savunurken, bir kısım yazarlar ise (Brennan ve Buchanan 1980; Black ve Hoyt 1989; Boss 1999); *vergi rekabeti sayesinde devletlerin vergi oranlarını olması gereken seviyeye çekebileceği bunun yanında kamu kesiminin rant kollama aktivitesinin sınırlanmasıyla daha etkin kamu harcaması yapabileceğini* savunmaktadırlar (Sedmihradsky - Klazar, 2002, s. 2). Ülkelerin vergi rejimleri kapsamında vergi konuları, yapıları, oranları, matrahları, muafiyet ve istisnaları üzerinde iradi olarak geliştirdikleri uluslararası vergi farklılıklarına dayanarak sürekli bir vergi rekabeti içinde buldukları bilinmektedir. Bu süreç içinde mükellefler vergi yükünün düşürülmesi, vergi harcamaları veya ertelemelerine yönelik mali araçlardan sıkça yararlanmaktadırlar (Şenyüz-Yüce- Gerçek, 2011, s.297- 298).

1.2. Vergi Rekabetinin Etkileri

Vergi rekabetinin etkileri; bir devletin ülkesi içinde yerli firmaların karları üzerinden alınan dolaysız vergileri azaltarak rekabet güçlerinin artırılması, diğer ülkelerdeki ekonomik faaliyetleri kendi ülkesine çekmek veya olası kaçışları önlemek ve mevcutları özendirmek açısından “iyi”, yabancı sermayeyi çekemeyen ülkenin bunu vergi oranlarını düşürmek suretiyle gerçekleştirmesi halinde ise “kötü” (Şenyüz- Yüce- Gerçek, 2011, s.297) olarak tanımlanabileceği gibi “olumlu” ve “olumsuz” yönleri olarak incelemek mümkündür.

1.2.1. Vergi Rekabetinin Olumlu Etkileri

Vergi rekabeti konusunda “*tüm rekabet şekilleri yararlı olduğu için vergi rekabeti de yararlıdır*” şeklinde bir görüş ileri sürülebilmektedir. Bu görüşten yola çıkarak vergi rekabetinin sağlayacağı faydalar ön plana çıkarılmakta ve tarafların vergi rekabeti ortamında önemli yararlar sağlayabileceği vurgulanmaktadır (Saraç, 2006, s. 138-139).

Bu yaklaşım gereğince olumlu etkilerin *birincisi*; “**vergi indirimleri ve yabancı yatırımların artmasıdır**”. Bu görüş gereğince; vergi rekabetinden beklenen ilk olumlu etki vergi oranlarında oluşacak indirimlerdir. Vergi oranlarındaki indirim sayesinde de mükelleflerin vergi yükünde düşmeler söz konusu olacaktır. Ayrıca vergisel avantajlar sermayenin hareket kabiliyetini etkileyeceği için ülkeler mevcut vergi oranlarını düşürmeye yönelik baskılarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bunun sonucunda ülkeler yabancı yatırımları ülkelerine çekmek ve aynı zamanda ülke içi sermayenin yurt dışına kaçmasını önlemek için başta gelir ve kurumlar vergisi oranları olmak üzere vergi oranlarının azaltılması yönünde bir uygulamaya yönelmektedirler.

Ülkelerin vergi oranlarında yaptıkları indirimlere bağlı olarak uluslararası sermaye yatırımlarını ülkelerine çekme noktasındaki önemini ispat açısından örnek olarak İrlanda 1980’ den 2000’li yıllara kadar kurumlar vergisi oranını %50’ den %24’ e ve 2002 yılında %16’ ya 2003 yılında ise %12,5’ e indirmesine paralel olarak gelir vergisinde de aynı dönemde tarifelinin üst sınırını %60’ dan %42’ler seviyesine indirebilen İtalya ve Japonya başta olmak üzere birçok ülkeden yabancı doğrudan yatırımları kendi ülkesine çekmeyi başarmıştır (Öncel ve Öncel, 2004, s. 7)

Vergi rekabetinin *ikinci* olumlu etkisi; “**istihdam seviyesini yükseltmesidir**”. Vergi oranlarında indirim uygulayan ülkeyi tercih eden yabancı sermaye yatırımlarındaki artış beraberinde istihdam açısından işsizlik sorununun çözümüne önemli katkılar sağlarken, özellikle yüksek vergi oranları uygulayan ülkelerde tasarruf oranını (yatırım gelirleri üzerindeki) olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, yatırım sermayesi birikiminde azalmaya bağlı olarak büyümenin yavaşlaması ve yeni iş alanlarının yaratılmasını engelleyerek, yerli sermayenin de yabancı sermayenin vergi avantajı sağlayan ülkelere doğru yönelmesine neden olabilecektir (Teather, 2005, s. 25).

Vergi rekabetinin *üçüncü* olumlu etkisi de “**daha etkin kamu hizmeti sunulmasıdır**”. Vergi rekabetinin uygulandığı ülkenin tercih edilebilmesi için o ülkede sunulan kamu hizmetlerinin diğer ülkelere göre daha etkin olması gerekmektedir. Bu nedenle devletlerin “vergi- kamu harcaması bileşimi” en uygun biçimde oluşturmaları gerekmektedir. Hiç şüphesiz vergi ödeyicileri, kendilerine en uygun vergi sistemini uygulayan ve etkin kamu hizmeti sunan ülkelere doğru yönelmesi ile devletin daha fazla kamu gelirlerine kavuşması sağlanabilecektir.

Eğer bir ülkede vergi rekabetinin kaybedilmesi veya uygulanmaması söz konusu ise doğal olarak kamu hizmetlerinin maliyetlerinin yükselmesi

veya vergi ödeyicilerinin (yatırımcı, şirket, işçi) isteklerinin göz önüne alınamama ya da zorunlu ve süreklilik gerektiren kamu hizmetlerinin finansmanı için vergi oranları veya vergi yüklerinin yükseltilmesi gerekebilecektir (Teather, 2005, s. 35).

1.2.2. Vergi Rekabetinin Olumsuz Etkileri

Olumsuz sonuçlar doğuran vergi rekabeti şekline genellikle “zararlı vergi rekabeti” veya “etik olmayan vergi rekabeti” denilmektedir (Arıkan-Akdeniz, 2005, s.291-292). Zararlı vergi rekabetinin etkileri makro ve mikro seviyelerde hissedilmektedir. *1998 tarihli OECD Raporu'nda vergi rekabetinin olası olumsuz etkileri;*

- Sermaye akımlarının sapmasına (finansal sermaye akımları üzerinde doğrudan, reel yatırım akımları üzerinde ise dolaylı etkili olduğu),
- Vergi sistemlerinde adil olmayan bir yapının oluşmasına,
- Vergi yükümlülerinin vergiye gönüllü uyumlarının zorlaşmasına,
- Vergilerin ve kamu harcamalarının miktar ve bileşiminin değişmesine,
- Vergi yükünün işgücü, servet ve tüketim gibi daha az hareketli vergi konularına kaymasına,
- Vergi yönetim maliyetlerinin artmasına neden olduğu şeklinde özetlenmiştir (Ferhatoğlu, 2012).

Vergi rekabetinin olumsuz yönlerinden *birincisi; vergi gelirlerinde azalma ve mali bozulma* şeklinde gerçekleşmektedir. Vergi rekabeti ortamındaki ülkeler vergi tabanlarını kaybetmemek için vergi oranlarını indirme noktasında baskı hissederler. Örneğin OECD ülkelerinde 1980'den 2009 yılına kadar kişisel gelir vergisinin en üst dilimi ortalama 28 puan (Tablo 3), kurumlar vergisi oranı ise, 1981 yılından 2011 yılına kadar ortalama 18 puan (Tablo 2) düşmüştür. Vergi oranlarının ve vergi matrahlarının azalması sonucu mali bozulma nedeniyle vergi gelirlerinin düşmesine neden olmaktadır.

İkinci olumsuz etki; kamu harcamalarında azalma ve refah devletinin zarar görmesidir. Vergi gelirlerindeki azalma, devletlerin yaptıkları kamu harcamalarının finansmanı için gerekli olan kaynağın azalmasına yol açabilir. Bu durumda öncelikle kamu harcamalarının kalitesinde bir azalmaya, zamanla ülkenin refah sisteminde sorunlara neden olabilmektedir (Pinto, 2003, s. 11). Özellikle gelişmiş ülkelerin ayrıntılı sosyal güvenlik sistemlerine sahip olması nedeniyle kamu harcamaları yükseldiği için refah düzeyindeki sorunların etkileri bu ülkelerde daha fazla kendisini göstermektedir (Avi-Yonah, 2000, s. 60).

Vergi rekabetinin *üçüncü olumsuz etkisi; vergi yükünün göreceli olarak hareketsiz üretim faktörleri üzerine kaymasıdır.* Bu olumsuzluğu giderebilmek için bazı ülkeler gelirlerinde oluşacak kayıpları telafi etmek amacıyla alternatif kaynak arayışına girişmek zorundadırlar. Kaynak

arayışlarına bağlı olarak arzu edilmeyen ekonomik çarpıklıklar (vergi yükünün emek, tüketim ve emlak gibi sermayeye göre daha hareketsiz olan üretim faktörleri vb.) görülebilir. Bu durum, vergilemede eşitlik ilkesini zedeleyerek özellikle vergi yükünün dağılımında yatay ve dikey eşitliği bozabilecektir. Ayrıca bu durum vergi mükellefleri arasında da ayrıma yol açarak yabancı vergi ödeyicilerinin yerlilere göre daha az vergilendirilmesine yol açabilmektedir.

Dördüncü olumsuzluk ise yatırım kararlarında çarpıklıklara neden olunmasıdır. Yatırım kararını veren kişi ve kurumlar bu süreçte sadece büyük ölçüde vergiyi göz önüne bulundurarak bir planlanma yapmaları, kıt olan ekonomik kaynakların etkisiz dağıtımına neden olabileceklerdir (Pinto, 2003, s. 12). Eğer bir yatırım belli bir ülkeye sadece uygulanan vergi oranı ve vergi teşvikleri için giderse, bu durumda sağlıklı bir tercih yapıp yapılmadığı tartışılır hale gelir ve bu vergi rejimi potansiyel olarak hem müteşebbislere hem de o ülkeye ekonomik anlamda zarar getirici bir eyleme dönüşebilmektedir (Kılıç, 2011, s.333).

1.3. Vergi Rekabeti Uygulamasında Kullanılan Araçlar

Birçok ülke, ulusal veya uluslararası piyasalarda hareket eden sermayeyi çekebilmek amacıyla vergi sistemlerinde avantaj sağlayan hükümlere yer verme eğilimindedirler. Yükümlülere sağlanan vergisel avantajlar sayesinde bu ülkelerin tercih edilir hale gelmesi sağlanmaktadır. Vergi rekabetinde kullanılan araçlar arasında vergi rejimlerinin dayanağı olan *kanuni düzenlemeler* olabileceği gibi vergi sisteminin dışındaki bazı *idari işlemlerle* ilgili düzenlenmelerden de oluşabilmektedir. Bu sayede yatırımları buldukları yerde tutabilmek ya da yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek mümkün hale gelmektedir. Hatta bazı durumlarda vergisel düzenlemeler ile yerli yatırımcıların bu sisteme girmelerine çeşitli kısıtlamalar getirilebilmesine karşılık yabancı sermayeyi çekebilmek için yabancı yatırımcıların faaliyetleri özendirilebilmektedir. Vergi rekabetiyle ülkeler arasında vergi farklılıkları oluşturarak ekonomik faaliyetlerin daha fazla kendi ülkelerinde gerçekleştirilmesini (tercih edilmesini) sağlamak amaçlanmaktadır (Ferhatoğlu, 2006, s.88-89).

Vergi rekabetine işlerlik kazandırmanın çok sayıda farklı yöntemi bulunmaktadır. Günümüzde vergi yükünün karşılaştırmalı olarak hafifletilmesi amacıyla kullanılan *vergi oranı indirimleri başta olmak üzere vergi tatili uygulamaları, bazı vergilerin tamamen yürürlükten kaldırılması, azalan bakiyeler usulünde (hızlandırılmış) amortisman uygulamaları, her türden yatırım teşvikleri ve faiz gelirleri gibi bazı gelir unsurlarına tanınan vergi muafıkları ve istisnaları* en çok kullanılan yöntemlerdir. Ayrıca vergi matrahının daraltılmasında kullanılan her türden vergisel ayrıcalık vergi rekabetinde kullanılan araçlardan olma özelliği kazanmaktadır. Literatürde vergisel ayrıcalıkların birçoğu belirli bir makro amaç doğrultusunda gerçekleştirildiğinden vergisel teşvikler şeklinde de anılmaktadır. Hatta vergi rekabeti konusunda teşviklere özel önem atfeden bazı yazarlar vergi rekabeti yerine "*teşvik rekabeti*" kavramını kullanmayı tercih etmektedirler (Saraç, 2006, s. 125). Vergi rekabeti uygulamasında kullanılan *teşvik araçları genel*

amaçlı ve özel amaçlı teşvik uygulamaları olarak iki grupta incelenmektedir (Pinto, 2003, s. 4).

1.3.1. Genel Amaçlı Teşvikler

Genel amaçlı teşvikler, ülke sınırları içindeki yerleşik olan ve/veya olmayan tüm vergi ödeyicilerinin elde ettikleri tüm vergilendirilebilir gelirlere uygulanan teşvik türüdür. Özellikle gelir ve kurumlar vergisi oranlarında olmak üzere tüketim ve servet vergilerinde genel bir indirim uygulanması veya bazı vergilerle ilgili stopaj uygulamalarının şahıs ve tüm şirketler için gelirin türüne bakılmaksızın kaldırılması genel amaçlı teşvik uygulamalarına örnektir (Pinto, 2003, s. 4).

1.3.2. Özel Amaçlı Teşvikler

Özel amaçlı teşviklerde ise, bir sınırlama söz konusudur. Bu sınırlama; bazı gelir türleri veya sektörler için olabileceği gibi yine belli kategorideki vergi ödeyicileri için yapılmış olabilir. Bu tür teşviklere örnek olarak, yalnızca imalat ve finans sektörüne uygulanan vergi oranı indirimi, sadece yabancıların kazançlarına uygulanan vergi indirimi veya yerleşik olmayanların faiz gelirlerine uygulanan stopaj vergisinin kalkması özel amaçlı teşvik uygulamasına örnektir. (Pinto, 2003, s. 4).

Özel amaçlı vergi teşvikleri içinde özellikle yatırım için verilen teşvikler, ülkede gelir kaybı yaratması ve yabancı yatırımcı için çok büyük finansal fayda sağlarken, yerel yatırımcılar için bir dezavantaj oluşturduğundan eleştirilmektedir (Mosioma, 2007, s. 3).

Tablo 1: Vergi Rekabetinde Kullanılan Teşvik Araçları

1- Aynı Teşvikler	<ul style="list-style-type: none"> • Arsa-Arazi Tahsisi • Bina Temini
2- Nakdi Teşvikler	<p>Karşılıksız</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hibeler • Primler <p>Karşılıklı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uygun Koşullu Krediler (düşük faiz, uzun vade)
3- Vergi Teşvikleri	<p>Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Düşük Oranlı Gelir ve Kurumlar Vergisi • Vergi Muafiyeti • Zarar Mahsubu • Hızlandırılmış Amortisman • Yatırım İndirimi • Bazı Harcamaların Vergiden Düşülmesi • Vergi Kredisi (finansman fonu) <p>KDV Teşvikleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sermaye Mallarına KDV İstisnası • Gelişmemiş bölgelere ve/veya bazı ürünlere düşük KDV oranı <p>Gümrük Vergisi Teşvikleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Makine-teçhizat, hammadde, parça ve yedek parça gibi sermaye mallarına gümrük muafiyeti • Gümrük Vergisi İadesi
4- Garanti ve Kefaletler	<ul style="list-style-type: none"> • Kredi Garantileri • Yüksek ticari risk taşıyan projelere kamu kaynaklı risk sermayesi katılımı • Ekonomik ve ticari riskleri kapsayan avrıcılık kamu sigortası
5- Diğer Teşvikler	<ul style="list-style-type: none"> • Altyapı hazırlanması • Ucuz enerji desteği • Yatırım öncesi hizmetler; finansman kaynakları, yatırım projesi hazırlama ve yönetme, Pazar araştırması, hammadde ve alt yapı durumu, üretim süreci ve pazarlama teknikleri, eğitim, know-how veya kalite kontrol geliştirme teknikleri ile ilgili yardımlar • Avrıcılıkli kamusal anlaşmalar

Kaynak: Mustafa Duran, **Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No: 33, 2003, s.27.

Tablo 1’de ülkelerin uyguladıkları teşvikler; aynı teşvikler, nakdi teşvikler, vergisel teşvikler, garanti ve kefaletler ve diğer teşvikler olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca bu sayılanlardan farklı olarak uluslararası ortamda serbest bölgeler, vergi tatilleri ve kıyı bankacılığı en çok uygulanan vergi teşvikleri örnekleri arasındadır. Söz konusu teşvik araçları içinde genellikle tercih edilen ve uygulanan araç vergi teşvikleridir. Vergi teşvikleri; hem etki alanındaki kişiler açısından hem de uygulama çeşitliği ve kolaylığı yönünden oldukça zengin, aynı zamanda diğer araçlara uyum açısından karma biçimde uygulama olanakları en fazla olan araç konumundadır.

2. VERGİ REKABETİNİN TÜRKİYE’YE YANSIMALARI

Türkiye ekonomisinin dünya pazarlarına açılma süreci 1980-83 yıllarında yaşanan “kapalı ekonomiden dışa açık ekonomiye geçiş” dönüşümü ile başlamış, 1990’lı yılların başlarında da tamamlanmıştır. Bu süreçte, öncelikle mal piyasaları dış pazarlara açılmış ve ticaret kotalarının koruması altındaki ithalat rejimi serbestleştirilmiştir. Döviz kuru yüksek bir devalüasyonu takiben esnekleştirilmiş ve dolaylı teşviklerle birleştirilerek sanayinin ihracata yönlendirilmesinde temel bir araç görevi görmüştür. Ulusal mali piyasaların serbestleştirilmesi ve dış finans merkezleriyle eklemlenme süreci bu gelişmeleri yakından izlemiş ve Türkiye ekonomisi 1990’lı yıllara tamamıyla dışa açık bir ekonomi konumunda girmiştir (Yeldan, 2008, s. 25). Buna göre, vergi rekabetinin Türkiye’nin gündemine 1980 ticaretin serbestleştirilmesi ile girdiği 1989 finansal serbestleşme ile de ülke ekonomisini ve vergi sistemini biçimlendiren temel unsurlardan biri haline geldiği söylenebilir.

2.1. Türkiye’de Vergi Rekabeti Olarak Kabul Edilen Uygulamalar

Türkiye’nin diğer ülkelerle vergi rekabetine girip girmediğinin tespiti için OECD’nin bu konudaki kriterlerine ve Türk Vergi Sistemindeki değişikliklere bakılması gerekmektedir.

2.1.1. OECD Kriterleri Açısından

Üye ülke olarak Türkiye, OECD’nin 1998 yılında başlattığı “Zarar Verici Vergi Uygulamaları Forumu”na aktif olarak katılmıştır. OECD’nin yapmış olduğu çalışmalar sonucunda, yayınlanan 2000 yılı raporunda, üye ülkelere ait tercihli rejimler listesinde Türkiye’den iki uygulama yer almıştır. Bunlardan biri *İstanbul Kıyı Bankacılığı Rejimi* diğeri de *Serbest Bölge* uygulamalarıdır. Bu liste yayımlandıktan sonra, Türkiye listede yer alan tercihli vergi rejimi uygulamaları ile ilgili düzenlemelere girmiştir (Öz, 2005, s. 318).

2.1.2. İstanbul Kıyı Bankacılığı Rejimi

Türkiye’de kıyı bankacılığına ilişkin düzenlemeler Serbest Bölgeler mevzuatı çerçevesinde yapılmıştır. Bakanlar Kurulu’nun 18.09.1990 tarih ve 90/999 sayılı Kararı’nın 1. maddesinde, serbest bölgelerde kıyı bankacılığı da

dahil olmak üzere banka kurulması ya da kurulu bankalara ortak olunması hakkında Bankalar Kanunu hükümlerinin geçerli olmadığı ve sadece Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanlığın iznine tabi olduğu hüküm altına alınmıştır (Engin, 2006, s. 71). Yapılan bu yasal düzenlemelerden sonra İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesinde Kıyı Bankacılığı kurulmasına ilişkin yönetmelik 27.02.1991 tarih ve 20799 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmelik İstanbul Atatürk Hava Limanı Serbest Bölgesi Kıyı Bankacılığı Merkezinin kurulması, yönetilmesi ve işletilmesi ile ilgili usul ve esasları düzenlemiştir (Çember, 1999, s. 48).

Yönetmelik uyarınca Kıyı Bankacılığı Merkezinde faaliyet gösterecek bankalara çeşitli teşvikler sağlanmıştır. Fakat sağlanan teşviklere rağmen bugüne kadar Serbest Bölgelerde hiçbir kıyı bankası kurulmamış ya da yabancı bir banka şube açmamıştır. Bunun yerine Türkiye'de kurulu bankalar, yurtdışında şube açmak ya da yurtdışında banka kurmak yoluna gitmişlerdir.

Sonuç olarak, Türkiye'de hiçbir kıyı bankası kurulamamıştır. Bunun en önemli nedeni Türkiye'de kıyı bankacılığına ilişkin düzenlemeler yapılırken Körfez krizinin başlaması ve ilgili mevzuatın kanun şeklinde değil de bakanlar kurulu kararıyla düzenlenmesidir. Bu anlamda OECD'nin 2000 raporunda tasfiye edilmesi gereken rejim olarak gösterilen İstanbul Kıyı Bankacılığı rejimi hiç başlamadan bitmiştir. Nitekim OECD'nin 2004 ve 2006 ilerleme raporlarında yayınlanan listede Türkiye'de kıyı bankacılığı başlığı tamamen kaldırılmıştır.

2.1.3. Serbest Bölge Uygulaması

OECD, yayımladığı 2000 raporundaki tercihli vergi rejimi uygulayanlar listesinde yer alan ülkelerden gerekli düzenlemeleri 2003 yılı sonuna kadar yapmalarını talep etmiştir. Bu doğrultuda, ülkemizde de ticari ve sınai faaliyetlerdeki yoğunlaşmaya bağlı olarak, serbest bölgelerdeki vergi avantajlarının OECD üyesi diğer ülkelerde olduğu gibi makul seviyelere çekilmesi ve sınırlandırılması gündeme gelmiştir.

Türkiye, OECD'nin 2000 raporunda zarar verici vergi uygulaması yapan ülkeler kapsamında nitelendirildikten sonra, serbest bölgelerinin mevzuatında değişikliğe gitmiştir. Yapılan çalışmalar sonunda, 6 Şubat 2004 tarih ve 25365 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5084 sayılı kanunla yapılan değişiklikler sonucu, serbest bölgelerde Türk vergi kanunlarının geçerli olması sağlanmış, bu bölgelerdeki kullanıcılara sağlanan sınırsız ve süresiz vergi muafiyeti kaldırılmıştır (Yurttutan, 2004, s. 134-135).

Serbest bölgelerdeki vergi muafiyetleri hakkında yapılan bu değişiklik sonuç vermiş ve OECD Türkiye'deki serbest bölgeleri tekrar inceleyerek 2006 yılı İlerleme Raporu'nda bu uygulamanın zararlı olmadığı sonucuna varmıştır.

2.1.4. 5520 Sayılı Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki Düzenlemeler

Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ile vergi rekabetiyle ilgili bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Bunlar: yurt dışında faaliyette bulunan Türkiye'de mukim kurumların bu işlemlerine yönelik vergileme ilkelerini içeren kontrol edilen yabancı şirket (Controlled Foreign Company), transfer fiyatlandırması (transfer pricing), yurt dışı iştirak kazançları istisnası ve vergi cennetleri ile mücadele kapsamında bu nitelikteki ülkelere yapılan her türlü ödemelerden %30 oranında vergi kesintisi olarak karşımıza çıkmaktadır (5520 Sayılı Kanun).

2.1.4.1. Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançlarının Türkiye'de Vergilendirilmesine Yönelik Düzenleme

5520 Sayılı Kanununun 7. maddesi ile Türk Vergi Sistemi'ne dahil edilen yeniliklerden biri "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı" kapsamında değerlendirilen tam mükellef gerçek kişi ya da kurumların yurtdışı iştiraklerinin kurum kazançları da belirli koşullar* altında Türkiye'de kurumlar vergisine tabi tutulması ön görülmüştür. Bu düzenleme ile yatırımlarını yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere iştirakler vasıtasıyla yönlendiren mükelleflerin belli şartlar dâhilinde buradan elde ettikleri gelirlerinin Türkiye'ye aktarılması beklenilmeksizin vergilendirmek amacıyla kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının vergilendirilmesi amaçlanmıştır (Tosuner- Arıkan, 2011: s.252-253). Yurtdışı iştirakin kontrol edilen yabancı kurum olup olmadığı hususunda kontrol oranı olarak ilgili hesap döneminde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran dikkate alınmaktadır. Ancak, yurt dışı iştirake ilişkin iştirak payının tamamının hesap dönemi kapanmasından önceki bir tarihte muvazaasız olarak elden çıkarılması halinde bu hüküm uygulanmamaktadır (Sarılı, 2010: s,381).

2.1.4.2. Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı

Transfer fiyatlaması; uluslararası şirketin veya aynı gruba ait bağımlı şirketlerin, yabancı ülkelerde bulunan ve kendilerine idari ve mali yönden bağlı şirketlerle gerçekleştirdiği mal ve hizmet alımları- finansal işlemlerinde aralarındaki özel ilişkiye dayanarak birlikte tespit ettikleri fiyatların; söz konusu benzer işlemlerin benzer koşullarda bağımsız şirketlerle veya bağımsız şirketlerin kendi aralarındaki işlemlere uyguladıkları veya uygulayacakları fiyatlardan farklı olması nedeniyle

- * Tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak üzere kontrol ettikleri yurtdışı iştiraklerinin kurum kazançları dağıtılsın dağıtılmasın;
- a) İştirakin toplam gayrisafi hasılatının %25 veya fazlasının faaliyet ile orantılı sermaye-organizasyon ve eleman istihdam suretiyle yürütülen ticari, zirai ve serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kar payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri benzeri pasif nitelikli gelirlerden oluşması,
- b) Yurt dışındaki iştirakin ticari bilanço karı üzerinden %10'dan az oranda Gelir ve Kurumlar Vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,
- c) Yurt dışında kurulu iştirakin ilgili yıldaki toplam gayrisafi hasılatının 100.000 TL karşılığı yabancı parayı geçmesi,
- şartlarının birlikte gerçekleşmesi halinde Türkiye'de Kurumlar Vergisi'ne tabi edilmiştir.

“ortaya çıkan karın” şirketlerden birinde toplanmasıdır (Uyanık, 2006: s.10-11). Küreselleşmenin etkisi ve teknolojik gelişmeler, iletişim, bilişim alanındaki olanaklar uluslar arası ticaretin gelişmesi- genişlemesinin sonucu ortaya çıkan Çok Uluslu Şirketlerce (ÇUŞ) sıkça başvuru transfer fiyatlaması ile grup içi ticaretlerinde uyguladıkları fiyat politikaları ile bir ülkedeki şube karını ana ülkedeki şirketine veya bir başka ülkedeki şubesine aktarmak suretiyle özellikle ülkeler arasındaki vergi oranlarındaki farklılıklar; vergi oranlarının düşük olduğu ülkede faaliyet gösteren ÇUŞ şubesinden yüksek fiyattan mal satın almak veya bu şubeye düşük fiyattan mal satarak kazanç elde etme olanağına kavuşmaktadırlar (Pehlivan-Gökbunar. 2010, s.100).

OECD, özellikle çok uluslu firmaların yaptıkları transfer fiyatlamalarıyla vergi kayıp ve kaçığına engel olmak için sık sık transfer fiyatlandırması ilkeleri hakkında güncellemeler yapmaktadır. Söz konusu gelişmelere paralel olarak, Türk Vergi Sisteminde 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan “örtülü kazanç” ile ilgili düzenleme, OECD'nin Transfer Fiyatlandırması İlkelerine paralel olarak “transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” başlığı altında yeniden düzenlenmiştir.

Bu çerçevede yeni düzenleme ile kurumlar, ilişkili kişilere emsallerine uygunluk ilkesine** aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal teslimi veya hizmet ifası işlemlerinde bulunmaları halinde, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılacaktır.

2.1.4.3. Vergi Cennetlerine Yapılan Ödemelerle İlgili Düzenlemeler

Vergi cennetleri; genel olarak vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasını ve gizli koşullar altında işlem yapabilmelerine olanak sağlanan ortamlardır (Yetkiner, 2001: s.92). Vergi cennetlerinin özellikleri; yabancı sermayeyi ülkesine çekebilmek için vergi sistemlerinde gelir, servet, tüketim ve sermaye vergileri gibi vergileri hiç buldurmamak, diğer ülkelere göre oldukça düşük vergi oranları uygulamak, vergi indirimi-istisnaları ve muafiyetlerini geniş tutmak veya işlemlerin gizli koşullar altında gerçekleştirilmesine ortam sağlamaktır (Hoşyumruk, 2003: s.7).

Vergi cennetleri ile mücadelede 5520 sayılı yeni Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamında; zararlı vergi rekabeti uygulayan ülkelerin Türkiye'de vergi matrahının azaltılması amacıyla kullanılmasının engellenmesi, bu ülkelerde yerleşik kurumlara çeşitli adlar altında yapılacak ödemelerle vergiye tabi kazancın aşındırılmasının önüne geçilmesi amacıyla “*dar mükellefiyette vergi kesintilerine ilişkin 30/7 maddesi* düzenlenmiştir. Bu maddede; vergi cennetleri ile yapılan işlemlerdeki vergi kaybını telafi etmek ve vergi cennetleri ile mücadele etmek üzere, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumun mükellef olup

** Emsallere uygunluk ilkesi, ilgili kanunun 3. fıkrasına göre; ilişkili kişilerle yapılan mal ve veya hizmet alım yada satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade etmektedir.

olmadığına bakılmaksızın, bu tutardan %30 oranında vergi kesintisi yapılması ön görülmüştür. Ayrıca, tam mükellef kurumların da Bakanlar Kurulunca yayımlanacak listede yer alan ülkelerde bulunan iş yerlerine yapılan ödemeler de vergi kesintisi kapsamına dahil edilmiştir. Yapılan bu çalışmalar sonucunda, Türkiye bugün OECD'nin tercihli vergi rejimi uygulayan ülkeler listesinde yer almamaktadır. Bunun yanında, özellikle kurumlar vergisinde yaptığı değişikliklerle vergi sistemini var olan vergi rekabeti ortamında diğer ülkelere karşı avantajlı konumda tutmaya çalışmaktadır (Baş, 2006).

2.2. Türk Vergi Sistemi Açısından Vergi Rekabeti

Özellikle sermaye birikimi yetersiz olan gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, ülkeler yabancı sermayeyi kendi sınırlarına çekerek ekonomilerini canlandırmak istemektedirler. Bunun için giriştikleri vergi rekabetinde ilk kullandıkları araç vergi sistemlerindeki düzenlemelerdir. Vergilemeye ilişkin kullanılan araçların başında vergi oranı indirimleri ve vergisel teşvikler gelmektedir. Öyle ki; sermayenin yatırım kararında ve yer seçiminde düşük oranlı vergiler önemli bir unsurdur. Bu noktada oranı en çok indirilen vergiler, kurumlar vergisi ve gelir vergisinin son dilimine uygulanan oranın indirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda Türk Vergi Sistemine etki eden vergi indirimleri ve teşvik uygulamalarına ilişkin çeşitli yasal düzenlemeler hakkında bilgiler ile OECD üyesi ülkelerle karşılaştırmalı biçimde ele alınmaktadır.

2.2.1. Vergi Oranlarında Meydana Gelen Değişiklikler

Vergi rekabeti bakımından dünya çapında pek çok ülkenin özellikle gelir üzerinden alınan gelir ve kurumlar vergisi oranlarında önemli indirimlere gidilmesi, Türkiye'nin de bu tür gelişmelere tepkisiz kalmayarak benzer vergilere ilişkin önemli oranlarda indirim yaptığı bilinmektedir. Tablo 2'de Türkiye'deki Gelir ve Kurumlar Vergisi oranlarındaki değişim ve gelişmeler OECD ülkeleri ile birlikte ele alınmıştır.

Tablo 2'de de görüldüğü üzere ülkemizde 1981'de %50 olan Kurumlar Vergisi oranının 1985, 1990 ve 1995 yıllarında %45 olarak uygulandığı, 2000'li yıllarda önce %30'a, 2006 yılından itibaren geçerli olmak üzere ve halen %20 olarak uygulanmaya devam etmektedir. Bu durumda, 1980'lerde ortalama %50'ler seviyesindeki vergi oranının küçük bir ayarlama ile %45'e düşürülmüş olmasına rağmen, özellikle 1985- 1995 yılları arasında mevcut oranın üçte biri düzeyini bulan önemli ölçüde indirilerek 2000'li yıllara %30'a çekilmiştir. 2005 sonrası da 2006 yılından itibaren yeniden ve oldukça önemli bir indirim daha yapılarak %20 olarak uygulanmasına karar verilmiştir. Esasen kurumlar vergisi oranında hızlı bir oran düşüklüğüne gidilmesi sürecinin 2000'li yıllarla birlikte başladığını söylemek mümkündür. 1980'lerin başından 2006'lı yıllara gelinceye kadar kurumlar vergisine uygulanan oranda yaklaşık 30 puan indirime gidilmiştir. OECD ortalamasına bakıldığında, 1981 yılında ortalama %41 olarak uygulanan oranın 1990'da önce %35'e, 2000 'de % 30'a, 2011 yılında ise

%23'e kadar gerilediği görülmektedir. 1981 yılından 2011 yılına kadarki toplam düşüş yaklaşık 17 puandır.

Buradan, tüm OECD ülkelerinde kurumlar vergisinin düşüşü ortalama 17 puan olduğu göz önüne alınırsa, Türkiye'nin yaptığı indirimin OECD ortalamasının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan bu indirimler; gerek yurt içinde şahıs işletmelerin kurumsallaşmasına gerekse yurtdışındaki kurumların ülkemizi tercih eder hale gelmesine katkı sağlamıştır.

Tablo 2: Bazı OECD Ülkelerinde Uygulanan Kurumlar Vergisi Oranları (%)

Ülkeler	1981	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011	1981-2011 Değişim
Avustralya	46	46	39	36	34	30	30	30	-16
Avusturya	55	55	30	34	34	25	25	25	-30
Belçika	48	45	41	39	39	33	33	33	-15
Kanada	36	36	28	28	28	21	18	16,5	-19,5
Çek Cum.	-	-	-	41	31	26	19	19	
Danimarka	40	50	40	34	32	28	25	25	-15
Estonya		0			26	24	21	21	
Finlandiya	43	43	25	25	29	26	26	26	-17
Fransa	50	50	37	33,3	33,3	33,3	34,43	34,43	-15,57
Almanya	56	56	50	45	40	25	15	15	-41
Yunanistan	45	49	46	35	40	32	24	20	-25
Macaristan	-	-	40	18	18	16	19	19	
İzlanda	-	-	-	-	30	18	18	20	
İrlanda	45	50	43	38	24	12,5	12,5	12,5	-32,5
İsrail					36	34	25	24	
İtalya	25	36	36	37	37	33	27,5	27,5	2,5
Japonya	42	43	37,5	37,5	30	30	30	30	-12
Lüksemburg	40	40	34	33	30	22	21	21	-19
Meksika	42	42	36	34	35	30	30	30	-12
Hollanda	48	43	35	35	35	31,5	25,5	25	-23
Yeni Zelanda	45	45	33	33	33	33	30	28	-17
Norveç	29	29,8	29,8	19,8	28	23,7	28	28	-1
Polonya	-	-	-	40	30	19	19	19	
Portekiz	40	45	36,5	36	32	25	25	25	-15
İspanya	33	35	35	35	35	35	30	30	-3
İsveç	40	52	40	28	28	28	26,3	26,3	-13,7
İsviçre	9,8	9,8	9,8	9,8	8,5	8,5	8,5	8,5	-1,3
Türkiye	50	45	45	45	30	30	20	20	-30
İngiltere	52	40	34	33	30	30	28	26	-26
ABD	46	46	34	35	35	35	35	35	-11
OECD Ülkesi Ortalaması	41,9	42,9	35,7	33,4	30,2	25,9	23,7	23,5	17

Kaynak: Armağan, R., "Türkiye'de Gelir Ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C. 12, S. 3, 2007, s. 233. ve OECD, Tax Database, <http://www.oecd.org/dataoecd/26/56/33717459.xls> (erişim tarihi: 05.11.2010).

Tablo 3: Bazı OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Vergisi Oranları (%)

Ülkeler	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2009	1980-2009 Değişim
Avustralya	62	60	49	47	47	47	45	-17
Belçika	76	76	58	61	58	60	50	-26
Kanada	64	57	49	49	48	44	29	-35
Danimarka	66	73	68	64	59	59	62	-4
Finlandiya	68	67	60	57	54	53	49**	-19
Fransa	60	65	60	62	61	56	40	-20
Almanya	65	65	53	57	56	44	45	-20
Yunanistan	60	63	50	45	43	40	40	-20
İtalya	72	81	66	67	51	44	43	-29
Japonya	75	70	65	65	50	50	50	-25
Kore	89	65	64	48	44	39	35	-54
Meksika	55	55	40	35	40	30	28	-27
Hollanda	72	72	60	60	52	52	52	-20
Yeni Zelanda	62	66	33	33	39	39	38	-24
Norveç	75	64	51	42	48	40	40	-35
İspanya	66	66	56	56	56	48	43	-23
İsveç	87	80	65	50	55	56	56,74	-30,26
İsviçre	38	40	38	37	36	34	40	2
Türkiye	75	63	50	55	45	40	35*	-40
İngiltere	83	60	40	40	40	40	40	-43
ABD	70	50	33	40	40	35	35	-35
OECD Ülkeleri Ortalaması	67	63	52	49	46	42	39	-28

Kaynak: CATO Institute, International Tax Competition, Handbook of Policymakers, 2009, s. 432, <www.cato.org/pubs/handbook/hb111/hb111-42.pdf> (12.11.2011)

*www.gib.gov.tr/index.php?id=460 adresinden alınmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde; kişisel gelirlere uygulanan gelir vergisi oranlarının en üst dilimindeki değişimin sonuçları tıpkı kurumlar vergisindeki benzerdir. Ülkemizde, 1980’li yılların başlangıcında en üst gelir vergisi oranı %75’lerden zamanla, özellikle 2000 yıllardan sonra sürekli biçimde düşürülerek 2006 yılından günümüze kadar en üst oran %35’e ve dilim sayısı dörde indirilmiştir. OECD ülkelerinde uygulanan en yüksek kişisel gelir vergisi dilimi oranı 1980- 2009 yılları itibarıyla incelendiğinde; OECD ülkeleri ortalaması %67’den %39 seviyelerine çekilmiştir. Türkiye açısından bu oran değişimi; 1980 yılında %75’ten 1990’lı yıllarda önce %50’ye sonraki yıllarda sürekli bir indirimle % 35’e kadar düşürülerek aynı oranda günümüzde de uygulanmaktadır. 1980 yılından 2010 yılına kadarki toplam düşüş hem OECD hem de ülkemiz açısından yaklaşık 40 puan seviyesinde gerçekleşmiştir.

Gelir vergisi bakımından Türkiye’deki ortalama düşüşün, OECD’deki düşüş değerindeki değişim aynı olsa da 1980’lerde %75 olan oranın 2006’dan sonra %35’lere gerilemesi ve vergi dilimi yapısının daraltılarak dört basamağa indirilmesi vergileme tekniği (ödeme gücü, vergi yükü, vergi tazyiki, vergi adaleti, vb.) açısından olumlu sonuçlar meydana getirmiştir. Hem kurumlar vergisi oranındaki düşüş hem de kişisel gelir vergisinin en üst dilimine uygulanan orandaki düşüşün OECD

ortalamanın üstünde olması Türkiye'nin diğer ülkelere karşı aktif bir vergi rekabeti uyguladığını açık bir biçimde göstermektedir.

2.2.2. Türk Vergi Sistemi ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Mekanizması

Dünya genelinde sermaye birikiminin büyük bir bölümü sınırlı sayıdaki gelişmiş ekonomilerin elindedir. Diğer taraftan dünya ekonomisinin geriye kalan büyük bölümünde kaynak yetersizliği ve sermaye açığı söz konusu olduğundan bu ülkeler sermaye çekebilmek için büyük bir rekabet içindedir. Bu ülkelerde cazip bir yatırım ortamı sunmak ve yabancı sermaye girişini hızlandırmak için önemli avantajlar sağlayıcı bazı olanaklar tanınarak yabancı sermaye özellikle teşvik edilmektedir (Açıkalın - Ünal, 2008, s. 6). Türkiye'de de yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla 1950 yılından sonra çıkarılan bazı kanunlarla çeşitli teşvikler uygulanmaya çalışılmıştır.

2.2.2.1. 5583 Sayılı Yasa

Ülkemizde yabancı sermayenin teşviki konusunda çıkarılan ilk kanun 01.03.1950 tarih ve 5583 sayılı "Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edinilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun"dur. Bu kanunla hem ülkeye gelen yabancı sermayeye belirli şartlar altında transfer garantisi verilmiş hem de dışarıdan borç almak isteyen işletmelere borçları dövizle transfer etme fırsatı getirilmiştir. Bu kanun, yabancı sermayeyi özendirme yönünden hiçbir etkinliği olmamasına rağmen, Türkiye'nin bu konudaki istekliliğini gösteren ilk işarettir (Çarıkçı, 2007).

2.2.2.2. 5821 Sayılı Yasa

09.08.1951 tarih ve 5821 Sayılı "Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu" ise 5583 sayılı kanunun yerine geçmiş ve 6224 sayılı kanunun temelini oluşturmuştur. Bu kanunda, sermaye kavramının kapsamını dar tutması, kar ve anapara transferleri için sınırlamalar koyması ve sektörlerle ilgili olarak getirdiği diğer kısıtlamalar nedeniyle beklenen nicelik ve nitelikte yabancı sermaye akımı sağlanamamıştır (Çarıkçı, 2007).

2.2.2.3. 6224 Sayılı Yasa

6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" Amerikalı uzman C.B. Randall tarafından hazırlanmış ve 18.01.1954 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 2003 yılına kadar yabancı sermaye ile ilgili bütün işlemler bu yasa çerçevesinde ele alınmıştır. Bu yasa ile birlikte önceki kanundaki sınırlamalar kaldırılmıştır. Yabancı sermaye bu kanunla daha önceki kanuna göre ülkemize giremediği tarım ve ticaret sektörlerinde de çalışma fırsatını yakalamıştır. Ayrıca, kar transferleri konusunda da büyük kolaylıklar getirilmiştir. Buna göre faaliyet sonucu elde edilecek kar, vergi payı düşüldükten sonra herhangi bir sınırlama olmaksızın transfer edilebilme olanağı getirilmiştir (Çetinkaya, 2004, s. 79- 83).

Bu yasalardan başka ayrıca; 23.6.1999 tarihli 99/1 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ" kapsamında yerli firmalara

sağlanan (Gümrük Vergisi İstisnası, Yatırım İndirimi, Katma Değer Vergisi İstisnası, Vergi Resim ve Harç İstisnası, Enerji Desteği, Arsa Tahsisi, Fon'dan Kredi Tahsisi) tüm teşviklerden yabancı sermayeli şirketler de faydalandırılmıştır.

2.2.2.4. 4875 Sayılı Yasa

6224 Sayılı Yasa mevcut duruma dar gelmeye başlayınca, 05.06.2003 tarih ve 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çıkarılmıştır. Yeni yasa'da yabancı sermaye, giriş şartlarına göre yeniden tasarlanmıştır. Söz konusu yasa ile doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi, yabancı yatırımcıların haklarının korunması, yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulması, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesi ve tespit edilen politikalar yoluyla doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına ilişkin esaslar düzenlenmiştir (Karlık, 2009, s. 583). Türkiye OECD'nin tercihli vergi rejimi uygulayan ülkeler listesinde artık bulunmamakla birlikte vergi sisteminde yaptığı vergi rekabetinin gerektirdiği düzenlemelerle aktif olarak vergi rekabeti uyguladığını göstermektedir.

2.3. Vergi Rekabetinin Etkilerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye gerek vergi oranlarında yaptığı düzenlemelerle, gerekse yabancı sermayeyi teşvik düzenlemeleriyle diğer ülkelere karşı vergi rekabeti uygulamaktadır. Uygulanan vergi rekabetinin etkilerini, ulusal ve uluslararası veriler yardımı ile iki başlık altında incelemek mümkündür.

2.3.1. Türk Vergi Sisteminin Yapısında Meydan Gelen Değişiklikler

Vergi rekabeti- Türk Vergi Sistemi ilişkisi genel olarak dolaylı-dolaysız vergiler ve toplam vergi hasılatına katkıları vb. yönlerden değerlendirilmektedir.

2.3.1.1. Türkiye'de Dolaylı- Dolaysız Vergiler Alanında Gelişmeler

Türk vergi sistemindeki vergiler tahsilat yöntemlerine göre dolaylı-dolaysız vergiler şeklinde iki bölüme ayrılmaktadır. Tablo 4'te ülkemizde genel bütçe vergi gelirlerinin yıllara göre tahsilat miktarları ile dolaylı-dolaysız vergi payları oranlarının yüzdeleri dağılımı verilmiştir.

Tablo 4. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Dağılımı (%)

Yıllar	Toplam Vergi Gelirleri (TL)	Dolaysız Vergiler (TL)	Dolaysız Vergilerin Payı (%)	Dolaylı Vergiler (TL)	Dolaylı Vergilerin Payı (%)
1980	749	470	62	279	37
1985	3.829	1.795	46	2.033	53
1990	45.399	23.656	52	21.742	47
1995	1.084.350	441.787	40	642.563	59
2000	26.503.698	10.849.961	40	15.653.736	59
2005*	119.253.669	36.589.477	30	82.664.192	69
2006**	151.271.701	36.589.477	30	82.664.192	69
2007**	171.098.466	57.473.256	34	113.625.210	66
2008**	189.980.827	67.240.001	35	122.740.826	65
2009**	196.313.308	71.478.586	36	124.811.328	64
2010**	235.714.637	82.955.651	35	152.758.986	65
2011**	284.446.206	101.759.896	35	182.686.310	65

(*) Önceki yıllarla aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir.

(**) 2006 - 2011 yılları bütçe kanununda mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahil olduğundan, aynı baza getirmek için rakamlara mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahildir.

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi İstatistikleri, Bütçe Gelirleri, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm (Tablo 1-2 ve 57 kullanılarak oluşturulmuştur.) (erişim tarihi 04.07.2012)

Tablo 4'e göre; vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payı 1980 yılı itibariyle %37 iken, 1985 yılında KDV'nin yürürlüğe girmesiyle %53 değerine kadar yükselmiştir. 2000 yılında %59 olan bu oran ÖTV'nin uygulanmaya başlanmasıyla 2005 yılında %69, 2008 yılında %65, 2011 yılında %65 olarak gerçekleşmiştir.

Dolaysız vergilerin gelişimi ise, 1980 yılı itibariyle %62 iken, 1985 yılında %46, 2000 yılında %40, 2005 yılında %30 ve 2011 yılında %35 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1980'den günümüze geldiğinde dolaylı vergilerle dolaysız vergiler yer değiştirmiştir. Bu sonuç aslında vergi rekabetinin olası sonuçlarında biri olarak gösterilen vergi yükünün dolaysız vergilerden dolaylı vergilere kayacağı yönündeki görüşü desteklemektedir. Bu sonuç bir yandan Türkiye'nin aktif vergi rekabeti uygulayıcısı olduğunu gösterirken diğer yandan dolaylı vergilerin vergi hasılatı içinde artış göstermesi vergi adaletinin bozulma yönünde etkilendiğini göstermektedir.

2.3.1.2. Türkiye'deki Vergi Türlerinde Gözlemlenen Gelişmeler

Tablo 5 ve 6'da; 1980- 2010 yılları arasında ülkemizde uygulanan ve konusuna göre sınıflandırılmış vergilerin GSYİH içindeki paylarına ilişkin gelişmeler ile vergi türlerinin toplam vergi gelirleri içindeki paylarındaki değişimlere yer verilmiştir.

Tablo 5: Türkiye’de Vergi Türlerinin GSYİH İçindeki Payları (%)

Vergi Türleri/Yıllar	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2009	2010*
Gelir ve Karlar Üzerinden Alınan Vergiler	6,9	4,3	5	4,8	7,1	5,3	5,9	5,6
Gelir Vergisi	5,8	3,2	4	3,6	5,4	3,6	4	
Kurumlar Vergisi	0,6	1,1	1	1,1	1,8	1,7	1,9	
Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergiler	3,4	4,1	4,2	6,3	10,1	12	11,2	12,4
Sosyal Güvenlik Vergileri	1,9	1,6	2,9	2	4,5	5,4	6,1	6,4
İşçi Üzerinden	0,7	0,5	1,1	0,8	1,6	1,9	2	
İşveren Üzerinden	1,1	1	1,6	1,1	2,2	2,5	3	
Servet Unsurları Üzerinden Alınan Vergiler	0,7	0,5	0,3	0,5	0,8	0,8	0,9	1,1

* 2010 yılı verileri OECD tarafından tahmini olarak yayımlanmıştır.

Kaynak: Revenue Statistics 1965-2010: 2011 Edition, Paris, 2011

Tablo 5’deki verilerden *gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerin GSYİH içindeki payının* 1980 yılında %6,9’dan, 1990 yılında %5’e düştüğü, 2000 yılında tekrar yükselerek %7,1’e ulaştığı ancak 2010 yılında ise %5,6’ya gerilediği görülmektedir. Gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerin 1980- 2010 yılları arasında GSYİH içindeki payı yaklaşık 1,3 puan düşmüştür. *Mal ve hizmetler üzerinde alınan vergilerde* ise Tablo 5’e göre: mal ve hizmetlerden elde edilen vergi gelirinin GSYİH içindeki payı 1980 yılında %3,4 iken, 1990 yılında %4,2’ye, 2000 yılında %10,1’e, 2010 yılında ise %12,4’e yükselmiştir. Özellikle 1985 yılında KDV ile 2002’de ÖTV uygulamalar nedeniyle dolaylı vergiler alanında başlangıca göre yaklaşık 3,6 kat artış gösterdiği gözlemlenmektedir. *Sosyal güvenlik alanında uygulanan vergilerle* ilgili GSYİH içindeki pay 1980 yılında %1,9 iken, 2000 yılında %4,5’e, 2010 yılında ise %6,4’e yükselmiştir. 1980-2000’li yıllara kadar önemli bir değişim görülmezken 2000’li yıllarda sosyal güvenlik alanında başlatılan reform çalışmalarında elde edilen bir başarı sonucunda bu alanda alınan vergilerin hasılatında yaklaşık 3 kata varan bir artış sağlanmıştır. Ancak *servet üzerinden alınan vergilerde* tahsil edilen vergilerin GSYİH içindeki payı dalgalı bir seyir izlemekle birlikte az da olsa artmıştır. 1980 yılında %0,7 olan oran, 2000 yılında %0,8’e, 2010 yılında ise %1,1’a yükselmiştir. Bu vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payında 1985- 1995 arasında kısmi düşüş olmakla birlikte 2000 yılı sonrasında sürekli ve kısmi artışla birlikte dönem başlangıcına göre dönem sonu itibarıyla %50’ye varan bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo 6: Türkiye'de Vergi Türleri- Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)

Vergi Türleri/Yıllar	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2009	2010*
<i>Gelir ve Karlar Üzerinden Alınan Vergiler</i>	51,8	37	33,5	28,3	29,5	21,8	24,1	21,4
Gelir Vergisi	43,5	27,5	26,8	21,6	22,2	14,7	16,4	
Kurumlar Vergisi	4,1	9,5	6,7	6,7	7,3	7,1	7,7	
Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergiler	25,6	36	27,9	37,6	42	49,3	45,6	47,9
Sosyal Güvenlik Vergileri	14	14,3	19,7	12,1	18,7	22,4	24,5	24,5
İşçi Üzerinden	5,1	4,7	7,4	4,7	6,7	7,7	9	
İşveren Üzerinden	8,1	8,3	11	6,3	9	10,2	15,5	
Servet Unsurları Üzerinden Alınan Vergiler	5,4	4,6	2,3	3	3,2	3,3	3,6	4,1

* 2010 yılı verileri OECD tarafından tahmini olarak yayımlanmıştır.

Kaynak: Revenue Statistics 1965-2010: 2011 Edition, Paris, 2011

Tablo 6'ya göre **gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerin** toplam vergi gelirleri içindeki payının 1980 yılında %51,8 iken dönem hükümetlerinin dışa açık ekonomiye geçişi teşvik amaçlı para ve maliye politikalarına verdikleri önem sonucu 1985'lerde %37'ye, 1990'lı yıllarda %33,5'e ve 1995'lerde de %28,3 seviyelerine düşürülmüştür. 2000'li yılların başında kısmen bir yükseliş olsa da 2005 yılları ve sonrasında kapsayan dönemlerde bu düşüş eğiliminin devam ettiği görülmektedir. 2010 yılında da bu oran %21,4'e kadar gerilemiştir. Gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki pay değişiminin 1980- 2010 yılları arasında yaklaşık 30 puan düştüğü görülmektedir. Söz konusu verilere göre; ülkemizde gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerin GSYİH ve toplam vergi gelirleri içindeki payındaki düşme eğilimi, ülkemizde aktif olarak vergi rekabetinin uygulandığı vergi yükünün gelir ve karlar üzerinden alınan vergilerden diğer vergilere doğru kaydırıldığını göstermektedir.

Mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler açısından bakıldığında; Türkiye'de bu tip vergilerden elde edilen gelirin hem GSYİH hem de toplam vergi gelirleri içindeki paylarının artmış olduğu görülmektedir. Tablo 6'ya göre: bu vergi gelirin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1980 yılında %25,6 iken, 1990 yılında %27,9'a, 2000 yılında %42'ye, 2010 yılında ise %47,9'a yükselmiştir. Bu vergi gelirin Türkiye'de GSYİH içindeki payı 1980- 2010 yılları arasındaki artış oranı %100'ün üzerinde gerçekleşirken toplam vergi gelirleri içindeki payındaki artış ise yaklaşık %90 olarak gerçekleşmiştir.

Mal ve hizmetlerden elde edilen vergi gelirlerinin GSYİH ve toplam vergi gelirleri içindeki paylarının yükselmesi vergi rekabetinin beklenen etkilerinden biridir. Bu durum Türkiye'nin aktif vergi rekabeti uyguladığını göstermesinin yanında bu vergi payındaki aşırı yükselmenin vergi adaletini bozucu yönde etki yaptığı söylenebilir.

Tablo 6'da **sosyal güvenlik vergilerinin** ülkemizde toplam vergi gelirleri içindeki payının 1980 yılında %14 olan oranı, 2000 yılında

%18,7'ye, 2010 yılında ise %24,5'e yükselmiştir. Sosyal güvenlik vergilerinin gerek GSYİH gerekse toplam vergi gelirleri içindeki payının artması vergi rekabetinin getirdiği doğal sonuçlardan biridir. Dolayısıyla bu vergi türündeki gelişim dikkate alındığında, Türkiye'de aktif vergi rekabetinin var olduğu anlaşılmaktadır.

Servet vergileri ile ilgili olarak Tablo 6'daki verilerden; toplam vergi gelirleri içindeki payının genel olarak azalma eğiliminde olduğu görülmüştür. 1980 yılında toplam vergi gelirleri içindeki payı % 5,4 iken, 2000 yılında %3,2'ye düşmüş ve sürekli bir dalgalanma yaşanmıştır. 2010 yılında ise kısmi bir artış ile %4,1 olarak gerçekleşmiştir. Vergi rekabeti sonucunda vergi yükünün hareketli faktörler üzerinden toprak, emlak gibi hareketsiz faktörlere kayması nedeniyle bu artışın normal bir durum olduğu söylenebilir. Özellikle hareketsiz servet unsurlarındaki gelişmelerin iyi izlenmesiyle bu tür kaynakların daha etkin vergilendirilmesiyle vergi gelirlerinde önemli gelir artışı sağlanması mümkündür (Engin, 2006, s.28).

2.3.2. Vergi Rekabeti- Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi

Yabancı yatırım, kaynakların bir ülkeden diğer ülkeye taşınması şeklinde ifade edilebilir. Günümüzde bu taşıma işlemi doğrudan yatırım ve portföy yatırımı şeklinde kendini göstermektedir. Vergi rekabetinde ülkeler portföy yatırımlarında ziyade doğrudan yatırımları ülke sınırlarına çekmek istemektedirler. Bu nedenle Türkiye için vergi rekabeti sonucundaki doğrudan yabancı sermaye yatırımları incelenecektir.

Doğrudan yatırım; bir firmanın, yurt dışında ikamet eden gerçek kişilerce ya da başka bir ülke firması veya uluslararası şirket tarafından satın alınması; yeni kurulmakta olan bir firma için kuruluş sermayesi sağlanması ya da mevcut bir firmanın sermaye artırılmasına iştirak edilmesi yoluyla o ülkede bulunan firmalar veya gerçek kişiler tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımdır (Seyidoğlu, 2003, s. 718). Ayrıca, doğrudan yatırımların ekonomilere girişi şirket birleşmesi veya devri, özelleştirme uygulamaları veya ortak girişim gibi adlar altında da gerçekleşebilmektedir (Açıkalın - Ünal, 2008, s. 7).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkelere çekmek için uyguladıkları teşviklerin temelinde, bu ülkelerin büyümelerini sağlayacak yatırımları gerçekleştirecek sermayelerinin olmamasıdır. Gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından beklentileri; özellikle ülkelerinin üretim kapasitesinin artırılması, yeni teknoloji ve üretim bilgisinin getirilmesi, döviz girişi sağlanması, ihracatın artırılması, istihdam / yeni istihdam alanları yaratılmasıdır. Aşağıda ülkemizdeki doğrudan yabancı sermaye girişleri dönemler olarak ele alınmıştır.

Tablo 7: 1954- 1979 Döneminde Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye (Milyon Dolar)

Yıllar	Yıllık Doğrudan Yabancı Sermaye	Birikimli Doğrudan Yabancı Sermaye
1954'e Kadar	2,8	2,8
1954-1960	14,5	17,3
1961-1970	88,2	105,5
1971-1979	122,6	228,1

Kaynak: Cömert Faruk, “Yabancı Sermayenin Dünyü Bugünü ve Geleceği”, **Hazine Dergisi**, Sayı: 12, Ekim 1998, s.14.

Tablo 7’de Türkiye’ye 1954- 1979 yılları arasında gelen yabancı sermaye yatırım miktarları verilmiştir. 1979 yılına kadar Türkiye’ye 228,1 milyon dolar tutarında yabancı sermaye yatırımı yapılmış ve bu tutarın sadece 2,8 milyon doları 1954 öncesi dönemde yapılan yabancı sermayedir. 1954 yılına kadar gelen yabancı sermaye tutarının bu derece düşük düzeyde olmasının en önemli nedeni, yabancı sermayeye karşı olan çekimserlik ve bunun yanında o dönemde yabancı sermayeye ilgili yeterli düzenlemelerin yapılmamış olmasıdır. Özellikle 1950 yılına kadar Türk Vergi Sistemi alt yapı yönünden oldukça yetersizken, 1950 yılında yürürlüğe giren ve modern vergicilik adına reform niteliğindeki çalışmalar sonucu Alman Vergi Sistemi’nden birebir tercüme edilen 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu Gelir Vergisi Kanunu üzerinde bir kısım düzeltmeler yapılarak 1960 yılında ülkemiz koşullarına özgü hale getirilmiş 193 sayılı kanun yürürlüğe konulmuştur. Bu kanun sayesinde tarım kesimindeki faaliyetler vergileme kapsamına alınmış vergi kayıp ve kaçaklarını önlemek için servet beyanı ile ortalama kar haddi, gider esaslı gibi düzenlemelerle mevzuattaki boşluklar giderilmiştir (Tosuner- Arıkan, 2011, s.8). Vergi sistemindeki boşlukların ortadan kaldırılması aynı zamanda sisteme güveni artırdığı için yabancı yatırımcıların kararlarında olumlu yönde etkiler meydana getirmiş ve sonraki yıllarda yabancı sermaye girişlerinde önemli artışlar görülmüştür. Tablo 7’den görüleceği gibi 1971-1979 yılları arasında Türkiye’ye giren toplam sermaye miktarı 228,1 milyon olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8: 1980-2004 Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

Yıllar	İzinler		Gerçekleşen		
	Kümülatif	Yıllık	Girişler	Çıkışlar	Net
1980	325	97	35	-	35
1985	1,167	235	99	0	99
1990	6,380	1,861	684	0	684
1995	16,645	2,938	934	49	885
2000	28,983	3,477	1,707	725	982
2001	31,708	2,725	3,374	22	3,352
2002	33,951	2,243	1,087	5	1,082
2003 ¹	35,159	1,208	712	8	704
2004	-	-	1,540	98	1,442

(1) 2003 Haziran ayından itibaren izin şartı kaldırılmıştır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırımlar, 1980-1990-2005 Raporlarından derlenmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde; yabancı sermaye yatırımları bakımından 1980 yılı başları mali bir milat olmuştur. Türk ekonomi tarihine 24 Ocak Kararları olarak geçen reform programı, sadece içe dönük ithal ikameye dayalı sanayileşme stratejisinden, dışa dönük büyüme ve sanayileşme stratejisine geçişi hedeflememiştir. Bununla birlikte başlatılan kapsamlı liberalleşme programının bir parçası olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları alanında da ekonomiye önemli bir değişim vizyonu kazandırmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda, gerek yasal mevzuat düzenlemeleri ile yabancı sermaye girişinin önünün açılmasına yönelik adımlar atılmış, gerekse kurumsal alt yapı oluşturulmaya başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda özellikle 1980’li yılların sonlarından itibaren liberalleşme yönünde atılan adımlara paralel olarak olumlu sonuçlar alınmaya başlanmıştır (Açıkalın - Ünal, 2008, s. 36).

1980- 1990 yılları arasında fiili yabancı sermaye girişleri 2,5 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 1985- 1990 yılları arasında yabancı sermaye girişinde çok büyük artışın başlıca nedenlerinden biri 1989 yılında uygulanan *finansal serbestlik politikası* olduğu söylenebilir. Bu politikanın etkilerinin devamı sayesinde 1994 yılında ortaya çıkan krize rağmen 1990- 1995 arası dönemdeki yabancı sermaye girişindeki yıllık artış değerleri 1980- 1990 arası dönem toplamından bile fazla gerçekleşmiştir. 1995-2000 yılları arasında özellikle 5 Nisan Kararları olarak bilinen ekonomik önlemlerin de katkısıyla bu beş yıllık dönemde yaşanan iç ve dış etkenlerden (1998 Asya ve Rusya Krizi, 28 Şubat Süreci, 1999 Büyük Marmara Depremi vb.) kaynaklanan ekonomik sosyal ve siyasal nedenlere rağmen yabancı sermaye girişinde önceki dönemler kadar yüksek seviyede bir artış olmasa da yabancı sermaye girişinde önemli artışların olduğu görülmüştür.

2000’li yıllarda ise ilk defa bir yıl içinde ülkeye giren yabancı sermaye miktarı 1 milyar doları bulmuş ve 2001 yılında 3 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Fakat bu sürekli olmamış ve 2001 yılında dünya çapında yaşanan krizin etkisiyle 2002 yılında önce 1 milyar dolar civarına,

2003 yılında da 712 milyon dolar seviyesine düşmüştür. 2003 yılında yapılan mevzuat değişikliklerinin (4875 sayılı yasa) etkisiyle yabancı sermaye girişleri %100 artarak 2004 yılında 1,5 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 9: 2005- 2010 Yılları İtibarıyla Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (Milyon Dolar)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Uluslar arası Doğrudan Yatırımlar (Net)	9,813	19,797	22,046	17,718	8,409	8,899
Uluslar arası Doğrudan Sermaye Sermaye (Net)	7,972	16,875	19,120	14,781	6,627	6,405
Giriş	8,546	17,446	19,136	14,442	6,250	6,260
Çıkış	-336	-657	-743	-35	-82	-35
Diğer Sermaye	-238	86	727	374	459	180
Gayrimenkul (Net)	1,841	2,922	2,926	2,937	1,782	2,494

Kaynak: UNCTAD, 2011, s.3

Tablo 9'dan görüldüğü üzere 2005 yılında 9,8 milyar dolar olan uluslararası doğrudan yatırımlar (net), 2006 yılında iki kat artış göstererek 19,7 milyar dolara, 2007 yılında yaklaşık 22 milyar dolara yükselmiştir. 2005- 2007 yılları arasında yabancı sermayenin girişinde görülen bu olumlu gelişmeler, ülkemizde sağlanan ekonomik, mali ve siyasal istikrar ile kamu yönetimi, bankacılık, hukuksal altyapıdaki reform nitelikli çalışmalardan kaynaklanmıştır. 2008 yılında ise bir miktar düşerek 17 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 ve 2010 yıllarında 2007 yılına göre girişler % 50'nin üzerinde düşerek sırasıyla 8,4 ve 8,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Uluslararası doğrudan yatırımların bu denli düşmesinin nedeni 2008 yılında başlayan global ekonomik kriz olduğu söylenebilir. Yine 2009 yılında bir önceki yıla göre dünya genelinde de %37'lik bir azalma görülmüştür (UNCTAD, 2011, s.3).

Türkiye'ye vergi rekabeti sonucu çekilen yabancı sermaye miktarının daha anlamlı yorumlanabilmesi için aynı dönemde diğer ülkelere giren yabancı sermaye miktarlarına bakılmasında yarar vardır. Örneğin, 1971-1980 döneminde Türkiye'ye gelen toplam yabancı sermaye 228 milyon dolar civarında iken aynı dönemde İngiltere'ye 40,5 milyar, İspanya'ya 7 milyar, İtalya'ya 5,7 milyar yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de vergi rekabeti öncesi yabancı sermaye girişleri oldukça sınırlı ve düşük seviyelerde kalmıştır (Karluk, 2009, s. 584).

Tüm bu rakamlar göstermektedir ki, Türkiye uyguladığı vergi rekabeti politikaları sonucu özellikle son yıllarda yabancı sermaye yatırımlarında büyük artış meydana gelmiştir. Her ne kadar, 1980 yılı öncesine göre yabancı sermaye yatırımlarında önemli artışlar yaşansa da günümüzde geline noktada Türkiye'nin halen dünya yabancı sermaye yatırımlarından almış olduğu payın oldukça düşük seviyede olduğu ve potansiyelinin henüz yeterince kullanılmadığını göstermektedir. Tablo 10'da yıllara göre ülkemize giren doğrudan yatırım girişi ve dünya toplamındaki

pay ile gelişmekte olan ülkeler toplamındaki payı hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 10: Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri ve Uluslararası Doğrudan Yatırımlardan Aldığı Pay

Yıl	Giriş (Milyar \$)	Dünya Toplamındaki Payı (%)	Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamındaki Payı (%)	Sıralama
2009	7,6	0,7	1,4	32
2008	18,2	1,1	2,4	20
2007	22,0	1,1	3,4	25
2006	20,2	1,4	4,1	17
2005	10,0	1,0	2,8	23
2004	2,8	0,4	0,9	38
2003	1,7	0,3	0,8	53
2002	1,1	0,2	0,6	53
2001	3,4	0,4	1,5	38
2000	1,0	0,1	0,4	53
1990lar	0,8	0,2	0,6	-
1980ler	0,2	0,2	0,8	-
1970ler	0,1	0,2	0,9	-

Kaynak: YASED, UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2010, 22 Temmuz 2010, İstanbul, s. 17.

Tablo 10'a göre Türkiye'nin dünya doğrudan yatırım toplamından aldığı payının oldukça düşük olduğu görülmektedir. En fazla doğrudan yatırım girişinin yapıldığı 2006- 2007- 2008 yıllarında bile dünya toplamındaki payı sırasıyla %1,4- %1,1 ve %1,1 olarak gerçekleşmiştir. Yine ilgili yıllardaki dünya sıralamasına bakıldığında Türkiye sırasıyla 2006 yılında 17. sırada, 2007 yılında 25. ve 2008'de de 20. sıralarda, 2009 yılında ise 32. sırada yer almıştır. 2009 yılında en fazla uluslararası doğrudan yabancı sermaye çeken ilk 5 ülke sırasıyla ABD 129,9 milyar \$, Çin 95 milyar \$, Fransa 59,6 milyar \$, Hong Kong 48,4 milyar \$ ve İngiltere 45,7 milyar dolardır (UNCTAD, 2010).

SONUÇ

Küreselleşmeyle birlikte hız kazanan vergi rekabeti, uluslararası doğrudan yatırımları kendi sınırlarına çekmek isteyen pek çok ülkenin başvurduğu politikaların başında gelmektedir. Bu rekabetin etkileri ülkelerin içinde buldukları ekonomik, sosyal, siyasal, coğrafi koşullar, hukuki alt yapılar veya gelişmişlik düzeyleri her ülkede farklı sonuçlar meydana getirmektedir. Öyle ki; bir ülkede uygulanan ve olumlu sonuçlar yaratan vergi rekabeti başka ülke/ülkeler açısından genellikle olumsuz sonuçlar şeklinde yansımaktadır.

Ülkemiz gündemine 1980'li yıllarda ticaretin serbestleştirilmesi ile başlayan vergi rekabeti uygulamaları, 1980'li yılların sonlarında finansal

serbestleşme ile birlikte ülke ekonomisine ve vergi sistemini yapısal değişime neden olan temel unsurlar arasına girmiştir. Türkiye, 2000'li yıllar öncesinde uyguladığı "İstanbul Kıyı Bankacılığı Rejimi" ve "Serbest Bölge Uygulamaları" hakkında zararlı vergi rekabeti uygulamaları yaptığı gerekçesiyle OECD tarafından kara listeye alınmış olmakla birlikte bu alanda 2000'li yılların başında OECD direktifleri doğrultusunda yaptığı düzenlemelerle bu listeden çıkarılmıştır. Ayrıca, 2005 sonrasında başta Gelir ve Kurumlar Vergisi kapsamında yapılan mevzuat değişiklikleri, vergi oranlarında yapılan önemli indirimler ile yabancı sermayeyi teşvik eden vergi muafiyeti - istisnaları, ülkemizde aktif olarak vergi rekabeti uygulandığını açıkça göstermektedir.

Vergi rekabetinin ülke ekonomilerine etkisi, hem olumlu hem olumsuz unsurlar barındırmaktadır. Ülkemiz açısından; genel bütçe vergi gelirlerindeki dolaylı vergilerin payının OECD ortalamasının çok üzerinde artması ve gelir vergisinde beyan esasından ziyade tahsilâtın tevkifat usulüne dayanır hale gelmesi vergi yükünün hareketsiz üretim faktörü (emek kesimi) üzerine kayması gibi olumsuz etkileri yönünden vergi adaletini zedelemiştir. Olumlu etkiler bakımından ise; özellikle 1980'lerden sonra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkemize giriş ve hızındaki önemli artış yanında yeni teknolojilerin kullanımı, ekonomide değişim ve dönüşüm görülmüştür. Ancak, yapılan tüm vergi rekabeti düzenlemelerine rağmen, uluslararası doğrudan yatırım girişleri ve uluslararası doğrudan yatırımlardan alınan pay açısından, ülkemizde bu konuda halen daha yoğun çalışılması gerektiğini söylemek mümkündür.

Vergi rekabetine yönelik çalışmalarda alınması gereken başlıca önlemler olarak; vergi sisteminde geniş kapsamlı, ekonomik konjonktüre uygun esneklikte, sosyal, siyasal alanda kalıcı politikalara yer verilerek her alanda istikrarın sağlanması, sık mevzuat değişikliklerine gitmekten kaçınılması gerekmektedir. Ayrıca, vergi sisteminde gerekli düzenlemelerle birlikte vergi idarelerinin de doğrudan yabancı sermaye ve portfolyo yatırımlarını çekebilecek şekilde yapılandırılması, bürokratik engellerin azaltılması, hizmet kalitesinin artırılması, yabancı dil bilen nitelikli memurların istihdam edilmesi, vergi kayıp ve kaçaklarını azaltıcı teknolojik kolaylıklardan azami ölçüde yararlanarak vergi idarelerinin gelişmiş bilgi teknolojileriyle donatılması sağlanmalıdır. Özellikle çok uluslu şirketlerin ülkemizi tercih edeceği bir iş merkezi olabilmesi için faaliyetlerini rahatlıkla sürdürebilecekleri bankacılık, sigortacılık sektörü vb. alanlarda finansal alt yapının, sermaye piyasalarının geliştirilmesine teknolojik anlamda iletişim-ulaşım olanaklarının sağlanmasına çalışılmalıdır.

Ayrıca, vergi rekabetinin vergi sistemlerinde meydana getirebileceği olası zararlı etkileri tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da en az düzeye indirmeye yönelik önlemler alınarak vergi rekabetinin yerli sermayeyi de koruyacak biçimde vergi sisteminin adil hale getirilmesi gerekmektedir. Bu alanda yerli yatırımcılarının korunup güçlendirilmesi için yabancı sermayedarlarla işbirliği olanakları sağlanması amaçlı uluslararası anlaşmalar ve işbirlikleri, ar-ge destekleri, tanıtım, inovasyon, ve yeni teknoloji kullanımını özendirici teşvikler, belli sektörel vergi avantajları mevzuata

dahil edilmeli veya geliştirilmelidir. Ulusal düzeyde vergi gelirlerinde meydana gelebilecek azalmalara karşılık etkin kaynak kullanımı- kamu harcama reformu vb. önlemlere başvurulmalıdır. Ayrıca, vergi rekabeti uygulanırken yatırımcıyı amacından saptıran bir oran, indirim mekanizması gibi vergisel uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir. Optimal hizmet seviyesi ve kalitesini düşürmemek veya mali açıkları, dış ticaret açıklarını en aza indirgeyecek- kapatabilecek nitelikte ılımlı, yönlendirici vergisel düzenlemelere ağırlık verilmeye aynı zamanda denetim mekanizmalarının kurulup işletilmesine özen gösterilmelidir. Vergi rekabeti ile ilgili Maliye Bakanlığının merkezi ve taşra teşkilatı bünyesinde toplumu bilgilendirici etkinlikler veya ulusal-yerel boyutlu sosyo-ekonomik-idari birimler ile üniversitelerle işbirlikli projeler (toplantılar, konferanslar, seminerler, TV programları, broşür dağıtılması vb. etkinlikler) gerçekleştirerek toplumsal destek sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. Açıkalın S.; Ünal S., **Doğrudan Yatırımlar ve Portföy Yatırımları Global ve Yerel Faktörlerin Türkiye Üzerindeki Göreceli Etkisi**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008.
2. Aktan C. C.- Vural İ. Y., “Vergi Rekabeti”, Ercyes Üniversitesi İİBF Dergisi, S.22, Ocak- Haziran 2004, Kayseri, 2004.
3. Arıkan Z., Akdeniz H. A., “Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”, **Review of Social, Economic & Business Studies**, Vol. 5/6, 285-338.
4. Armağan R., “Türkiye’de Gelir Ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 12, Sayı 3, Isparta, 2007.
5. Avi-Yonah, R., “Globalization, Tax Competition and the Fiscal Crisis of the Welfare State”, **Harvard Law School Public Law And Legal Theory Working Paper**, Series No. 004, Bahar 2000.
6. Baş K., “Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Yapılması Planlanan Değişiklikler”, **Vergi Bültenleri**, (2006), <http://www.vergiportali.com/Content.aspx?Type=BulletinD&Id=831> (erişim tarihi: 12.11.2010).
7. CATO Institute, **International Tax Competition**, Handbook of Policymakers, 2009, 429- 439, www.cato.org/pubs/handbook/hb111/hb111-42.pdf (erişim tarihi: 18.10.2010).
8. Çarıkçı, E., “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ile İlgili Sorular”, **Ekodialog**, (2007), <http://www.ekodialog.com/Makaleler/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-2.html> (erişim tarihi: 13.10.2010).

9. Çetinkaya M., **Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımının Önemi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı, Konya, 2004.
10. Çember E., “Türkiye’de Kıyı (Off-shore) Bankacılığı ve Vergisel Boyutu”, **Vergi Sorunları**, Sayı 132, (Eylül 1999), Ankara, 1999.
11. Engin İ., “Vergi Rekabeti: Avrupa Birliğine Geçiş Süreci Ve Türk Kamu Maliyesinin Uyumu”, **17. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Ankara: Türmob Yayınları, 2002.
12. Engin İ., Vergi Rekabeti, **Sermaye Piyasası Kurulu**, Yayın No: 198, Ankara, 2006.
13. Ferhatoğlu E., “2004 Genişleme Sonrasında Avrupa Birliği’nde Vergi Rekabeti ve Sonuçları”, <<http://www.e-akademi.org/makaleler/eferhatoglu-2.htm>>, 10.10.2012.
14. Ferhatoğlu, E., “Uluslararası Vergi Rekabeti ve Sürükleyici Güçleri”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, Eskişehir, Haziran 2006.
15. Hoşyumruk Ş., “Vergi Cennetleri, Tercihli Vergi Rejimleri ve Zarar Verici Vergi Rekabetinin OECD Ülkeleri ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Anadolu Üniversitesi yayınları, Yay. No: 1459, AÜAÖF Yay. No: 775, Eskişehir, 2001.
16. Karluk R., **Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi’nde Yapısal Dönüşüm**, Beta, İstanbul, 2009.
17. Kılıç, R., **Vergi Hukuku**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011.
18. Mosioma A., “Tax Competition: The Role of Tax Incentives in Encouraging Harmful Tax Competition in The East African Flower Industry”, **Tax Justice Network**, <http://www.taxjustice.nl/dialogs/download.aspx?oid=72b08d6d-6cde-488a-8877-0e9f490eeeb2> (erişim tarihi:20.10.2010).
19. Öncel T.; Öncel Y., “Uluslararası Vergi Rekabeti”, **Maliye Araştırmalar Merkezi Konferansları**, 43. Seri, İstanbul, 2004.
20. Öz S., **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Mart, 2005.
21. Pinto C., **Tax Competition And Eu Law**, Kluwer Law International, USA, 2003.
22. Pehlivan S., Gökbnar A.R., “Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, yıl: 2010, Cilt: 17, Sayı:1.
23. Saraç Ö., **Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları**, Maliye Hukuk Yayınları, Ankara, 2006.

24. Sarılı M. A., **Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması**, Ümit Ofset Yayıncılık, Afyon, 2010.
25. Sedmihradsky M.; Klazar S., “Tax Competition for FDI in Central-European Countries”, **CESifo Working Paper**, No. 647, 2002.
26. Seyidoğlu H., **Uluslararası İktisat: Teori Politika Ve Uygulama**, Geliştirilmiş 15. Baskı, İstanbul, Güzem Can Yayınları, 2003.
27. Şenyüz D.; Yüce M.; Gerçek A., **Vergi Hukuku**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Bursa, 2011.
28. Teather R., “The Benefits Of Tax Competition”, **The Institute Of Economic Affairs**, Paper No: 153, London, 2005.
29. Tosuner M.- Arıkan Z., **Türk Vergi Sistemi**, DEÜ. İİBF. Maliye Bölümü Masaüstü yayıncılık Birimi, İzmir, 2011.
30. Uyanık N. K., **Transfer Fiyatlandırma**, 2. Baskı, Türmob Yayınları - 320, Ankara, 2006.
31. Wilson, J.D.; “Theories Of Tax Competition”, **National Tax Journal**, Volume 52, No.2, (Haziran 1999).
32. World Investment Report 2008 “Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge”, UNCTAD
33. Yeldan E., **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
34. Yetkiner E., “Vergi cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri” **Vergi Dünyası**, Y. 10, S.325, Mart 2001, Ankara, 2001.
35. Zodrow, G.R., “Tax Competition and Tax Coordination in the European Union”, **International Tax and Public Finance**, Issue 10, (2003).

DİĞER KAYNAKLAR

36. 4691 Sayılı Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4691.html>, (erişim tarihi:21.11.2010)
37. 5520 Sayılı Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5520.html>, (erişim 21.11.2010)
39. tarihi:20.11.2009)